

Bożena Krupska

Zarys kultu maryjnego w Kołomyi i Skomialnej Czarnej

Kołomyja nad Prutem od średniowiecza uważana była za stolicę Pokucia, krainy historycznej oddzielonej od północy szerokim korytem Dniestru, od zachodu puszcza bukową Czarnego Lasu, położoną między Bystrzycą Sołotwińską a Oporem, i wysokim pasmem Karpat Wschodnich, a od wschodu nurtem Czeremoszu – co stanowiło niedostępny kąt najdalej wysuniętej na południowy-wschód części Rzeczypospolitej, graniczącej z Czechosłowacją i Rumunią. Przed 1939 była wielokulturowym miastem powiatowym, liczącym około 44 tys. mieszkańców, należącym do województwa stanisławowskiego, zamieszkałym przez Polaków, Ormian, Żydów, Rusinów-Ukraińców, Niemców, Czechów, Węgrów, a nawet Francuzów i Anglików. Na przestrzeni dziejów była pod wpływem oddziaływania wielu kultur i państw. W pierwszych wiekach był to Rzym. Stąd być może pochodzi nazwa Colonia. W epoce kształtowania się państw słowiańskich w IX-X w. – zachodniosłowiańskie plemię polskotwórcze Lędzian. Od 981 gród był już w Rusi Kijowskiej, a po jej podziale w Księstwie Halicko-Włodzimierskim. W 1340 zapanowało Królestwo Polskie i okres I Rzeczypospolitej. W 1772 państwa ościenne rozebrały Rzeczpospolitą Obojga Narodów, wówczas Pokucie z Kołomyją stało się częścią Austrii Habsburgów. Po I wojnie – Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej, od 1919 – II Rzeczypospolitej, po układzie jałtańskim w 1945 – Związku Sowieckiego, a od 1991 jest w Ukrainie.

Kopia obrazu Matki Boskiej Kołomyjskiej w aranżacji sprzed 1939 w kościele pw. św. Ignacego Loyoli w Kołomyi, fot. Maria Ohanowicz 2019

klasztorem i obrazem⁴. Gdy przed 1624, decyzją króla Zygmunta III Wazy, miasto przeniesiono na wyższe miejsce, dominikanie wybudowali nową drewnianą świątynię i zamówili u paulinów na Jasnej Górze nowy obraz, ale trwalszy, bo na blasze miedzianej. Kopię obrazu MB Częstochowskiej dla Kołomyi ufundował w 1635 Michał Stanisławski, pułkownik królewski, a namalował paulin Stanisław z Brzeziny⁵. Między 1680 a 1695 kościół spłonął, być może wskutek najazdu Tatarów w 1692. Obraz Madonny cudem ocalał. Wówczas nowy kościół ufundował Stefan Stojcecki, pułkownik chorągwi królewskiej, który w 1713 spoczął w świątyni. Łaskami słynący obraz królował w głównym ołtarzu, koronowany został przed 1740, liczył wtedy 104 wotów. Inwentaryzacja kościoła oo. Dominikanów pw. Bożego Ciała z 9 sierpnia 1748 wskazuje na rosnący kult cudownego obrazu. Matkę Bożą z Dzieciątkiem zdobiła pożądana

Dziś kołomyjan i ich potomków wiąże z tym miastem słynący łaskami obraz Matki Bożej Kołomyjskiej znajdujący się w kościele oo. Kapucynów pw. Nawiedzenia NMP w Skomialnej Czarnej w Beskidzie Makowskim, w województwie małopolskim. Według legendy, przekazywanej przez wieki w tradycji ustnej, księżę Władysław Opolczyk, wracając z Węgier po 1372 zatrzymał się na zamku królewskim w Kołomyi i ofiarował jeden z dwóch jednakowych obrazów MB z Dzieciątkiem do kaplicy zamkowej. Drugi zostawił na zamku w Bełzie skąd w 1384 przekazał go do klasztoru oo. Paulinów na Jasnej Górze¹. W 1413 król Władysław Jagiełło ufundował w Kołomyi kościół i klasztor oo. Dominikanów i tam wkrótce przeniesiono obraz MB². Obraz ten zasłynął cudami i był czczony na Pokuciu od przełomu XV/XVI w. Pierwsza wzmianka o sanktuarium maryjnym w Kołomyi pochodzi z 1550. Do końca XVI w. było jednym z czterech sanktuariów maryjnych i jednym z dziewięciu z kopią obrazu MB Częstochowskiej w archidiecezji lwowskiej poza Lwowem³.

Na skutek wylewów rzeki Prut oraz wielokrotnych najazdów tatarskich w XVI i XVII w. miasto było wielokrotnie niszczone. W 1589 spłonął kościół z

srebrna sukienka. Korona Madonny z berłem także były pozłacane, natomiast korona Dzieciątka i berło – srebrne. Obie korony wysadzone były diamentami, perłami i rubinami. Obraz zdobiły liczne sznury pereł (12), koraliki (22) i srebrnych paciorków (21). Oprócz przedmiotów liturgicznych samych srebrnych wotów było 114, w tym 19 pozłacanych i ze złota. Kościół posiadał siedem ołtarzy, dwa nagrobne pomniki rycerzy wojsk koronnych, a w zakrystii przechowywano 42 ornaty⁶. Tę bogatą świątynię z klasztorem wspierała fundacjami i darami pokucka szlachta, co świadczy o wyjątkowym miejscu sakralnym, skupiającym pielgrzymów wszystkich stanów z całego Pokucia.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP w Kołomyi – trzecia świątynia kultu maryjnego MB Kołomyjskiej, fot. NN przed 1939

5 kwietnia 1788 władze austriackie dokonały kaskacji klasztoru dominikanów w Kołomyi, budynek klasztorny i srebra sprzedano, te ostatnie wywieziono do Wiednia. Kościół rozebrano, majątek ziemski przeznaczono na fundusz religijny. Rok później 20 marca 1789 obraz MB przeniesiony został do kościoła parafialnego, gdzie został umieszczony w szczycie głównego ołtarza św. Trójcy. Miejsce pielgrzymowania przeniosło się do murowanego kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP. W arkadowej niszy elewacji frontowej namalowano wizerunek obrazu i dodatkowo go podświetlano, wskazując pielgrzymom drogę do świątyni. W 1833 doszło do tragicznego pożaru, uratowano obraz MB lecz całe wyposażenie kościoła spłonęło. Nowy neobarokowy ołtarz sprawiono dopiero w 1851. W nim umieszczono w nowej szacie obraz MB z Dzieciątkiem z nimbami, w drewnianej pozłacanej sukience, stojącej na białych obłokach. Postać otaczało dwanaście uskrzydłych główek anielskich w obłokach na bordowym tle. Przed I wojną światową w święto Wniebowzięcia NMP 15 sierpnia gromadziło się około 15 tysięcy pielgrzymów, w mieście liczącym wówczas 34 tysiące mieszkańców, w tym 9 500 katolików kościoła rzymskokatolickiego⁷. Kult do cudownego obrazu MB trwał i rozprzestrzenił się. Przed II wojną światową naliczono 39 złotych tabliczek wotywnych,

233 srebrnych, 109 sznurów koraliki, 11 z imitacji pereł, 20 z imitacji granatów, pasek z muszelek i 56 innych⁸. Przez okres obu okupacji sowieckiej i niemieckiej świątynia była czynna. Gdy większość Polaków opuściła rodzinne miasto została zamknięta w 1946, barbarzyńsko przebudowana i zamieniona na dom handlowy z artykułami dla dzieci. Obecnie służy cerkwi greckokatolickiej.

Kościół oo. Kapucynów pw. Nawiedzenia NMP w Skomielnej Czarnej – czwarta świątynia kultu maryjnego MB Kołomyjskiej, fot. Zbigniew Saganowski 2021

W wyniku nowego podziału Europy i ekspatriacji ludności polskiej z Kresów Południowo-Wschodnich cudowny obraz Matki Boskiej Częstochowskiej z Kołomyi, decyzją ks. Michała Białowąsa, administratora parafii, został potajemnie wycięty po konturze z ram i 2 kwietnia 1946 przewieziony w transporcie ekspatrianckim do nowej Polski, do Mielca. Dokonały tego siostry Petronela Kossowska i Zuzanna Perejma, które przechowały obraz przez okres stalinowski do 1956, kiedy kuria krakowska przejęła obraz. 4 kwietnia 1956 krakowscy Bracia Mniejsi Kapucyni przekazali obraz do Skomielnej Czarnej, gdzie umieszczono go początkowo w kaplicy dworskiej, a od 8 grudnia 1961 w ołtarzu głównym nowo wybudowanego kapucyńskiego kościoła pw. Nawiedzenia NMP.

Ołtarz główny z obrazem MB Kołomyjskiej po konserwacji w kościele oo. Kapucynów w Skomielnej Czarnej. Mszę dla pielgrzymów odprawia o. proboszcz Adam Sroka, fot. Damian Cywiński 2023

Zajął centralną część tryptyku. Skrzydła boczne kapucyńscy i ludowi rzeźbiarze wypełnili płaskorzeźbami przedstawiającymi sześć tajemnic radosnych: Zwiastowanie, Narodzenie, Pokłon Trzech Króli, Znalezienie Pana Jezusa w Świątyni, Zmartwychwstanie i Wniebowzięcie MB. Całość otacza ornament z winorośli. W latach 1976–82 kapucyni zrekonstruowali obraz Madonny z Dzieciątkiem zgodnie z jego wyglądem sprzed wojny co było zasługą o. Pawła Kocharńskiego. Dodano nimby, korony, sukienki i dziewięć główek aniołków z niegdyś dwunastu, a także białe obłoki u stóp Madonny, wszystko z blachy w kolorze złotym. Ceremonie odsłonięcia obrazu odbywają się w soboty i niedziele oraz święta maryjne przy dźwięku fanfar. Wśród nowych darów od wiernych są: huculski drewniany świecznik trójdzielny i ornat z wizerunkiem MB Kołomyjskiej ofiarowane przez kołomyjan.

Kołomyjanie obudzeni wolnością w 1991 założyli przy Towarzystwie Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich we Wrocławiu Oddział Miłośników Kołomyi „Pokucie” z Klubami w Oleśnicy, Oławie i Kluczborku oraz niezależne Koło przy Oddziale Lwowskim TMLiKPW w Warszawie. Od 2019 pracę kontynuuje Ogólnopolski Oddział Kołomyjan „Pokucie” przy TMLiKPW we Wrocławiu (OOK „Pokucie”). Celem ich działalności było organizowanie wszelkiej pomocy dla Rodaków w Kołomyi i na Pokuciu oraz

ocalenie od zapomnienia historii Kresów, Kołomyi i jej mieszkańców. Zjednoczył ich obraz MB Kołomyjskiej, który odnalazł w 1986 po czterdziestu latach poszukiwań ks. kan. Stanisław Jaremczuk. Ojcowie założyciele oddziału ustalili, że w pierwszą sobotę i niedzielę września kołomyjanie i ich potomkowie będą pielgrzymować, aż po wsze czasy, przed oblicze łaskami słynącego obrazu MB Kołomyjskiej w Skomielnej Czarnej, by nie zapominać o swych korzeniach, zachować ciągłość pokoleń i zintegrować rozsianych kołomyjan i ich potomków po całym kraju i świecie.

Od 1988, gdy odbyła się pierwsza pielgrzymka, kontynuują corocznie pielgrzymowanie, w 2023 po raz trzydziesty szósty. W sobotę odmawiają modlitwę różańcową w intencji kołomyjan, a w niedzielę uczestniczą w uroczystej mszy św., uświetnionej Góralską Orkiestrą Dętą ze Skomielnej Czarnej i Bogdanówki, by wraz z Góralami Kliszczackimi pokłonić się, podziękować za wysłuchanie prośb i prosić o łaski Kołomyjską Madonnę. Od 2021 pielgrzymki połączono z Apelem Pamięci kołomyjan i Pokucian, poległych, zaginionych i pomordowanych w wojnach XX wieku. Apel odbywa się na dziedzińcu kościoła przy udziale zaproszonych gości i wojskowej asysty honorowej z 6 Brygady Powietrznodesantowej im. gen. bryg. Stanisława Sosabowskiego z Garnizonu Kraków, zgodnie z zasadami jej uczestnictwa w uroczystościach o charakterze patriotyczno-religijnym. Patronem 6 BPD jest wybitny Pokucianin ze Stanisławowa, organizator i dowódca 1 Samodzielnej Brygady Spadochronowej Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie.

W 1992 w imieniu Oddziału Kołomyjan „Pokucie” prezes Mieczysław Rutowicz, pułkownik WP, wraz z prof. historii sztuki Ryszardem Brykowskim z Instytutu Sztuki Polskiej Akademii Nauk, kołomyjaninem – reprezentującym Klub Warszawskich Kołomyjan i Pokucian przy stołecznym oddziale TMLiKPW – podjęli inicjatywę wykonania kopii obrazu MB Kołomyjskiej dla odrodzonej parafii rzymskokatolickiej w kościele pojezuickim pw. św. Ignacego Loyoli w Kołomyi oraz konserwacji obrazu ze Skomielnej Czarnej. Zadanie to zrealizowano w 1993 na zlecenie Fundacji Ochrony Zabytków pod kierunkiem prof. Ryszarda Brykowskiego, inicjatora tego zamierzenia. Badania obrazu prowadzone przez

Kościół parafialny pw. św. Ignacego Loyoli w Kołomyji, dawniej oo. Jezuitów – piąta świątynia kultu maryjnego MB Kołomyjskiej, fot. Andrzej Łopaczak 2006

Ołtarz główny z kopią obrazu MB Kołomyjskiej w kościele parafialnym pw. św. Ignacego Loyoli w Kołomyji, dawniej oo. Jezuitów. Ołtarz zrekonstruowany wg projektu jezuita Stanisława Dydka z 1897, fot. Maria Ohanowicz 2019

prof. Wojciecha Kurpika, głównego konserwatora obrazu MB Jasnogórskiej, ujawniły pochodzenie i autora obrazu. Madonnę z Kołomyi uznano za najcenniejszą z XVII-wiecznych kopii Matki Boskiej Częstochowskiej. Konserwacji i wykonania kopii obrazu, według aranżacji z lat 1851–1946, dla kościoła w Skomielnej Czarnej, gdzie stanowił zastonę dla oryginału, i dla kościoła pojezuickiego w Kołomyi dokonali: Paweł i Ewa Pietrusińscy z funduszy Generalnego Konserwatora Zabytków w Warszawie. Od 2011 zastoną jest obraz Nawiedzenia NMP. Oryginał obrazu MB z Dzieciątkiem bez sukni na bordowym tle umieszczono w kasce panczernej w ołtarzu głównym w Skomielnej Czarnej.

Kościół oo. Jezuitów pw. św. Ignacego Loyoli w Kołomyi po 1946 zamieniono na skład soli, a później na magazyn mebli, niszcząc wszystkie drewniane barokowe ołtarze. W 1990 oddany został społeczności rzymskokatolickiej i stał się kościołem parafialnym. 1 listopada 1993, po 47 latach nieobecności, powrócił do Kołomyi obraz MB Kołomyjskiej pod postacią kopii jako symbol kontynuacji maryjnych tradycji kultowych, by sprawować opiekę nad wiernymi i integrować społeczność katolicką na Pokuciu. Został umieszczony w całkowicie odtworzonym w 2010, choć nie ukończonym, ołtarzu głównym.

Wierni zwracają się w duchowej rozmowie do Matki Bożej i Dzieciątka poprzez modlitwę. Na prośbę kołomyjan – czytelników „Gazety Kołomyjskiej” z Warszawy 13 marca 1995 arcybiskup Marian Jaworski, metropolita archidiecezji lwowskiej, udzielił imprimatur – zezwolenia na druk modlitwy i jej rozpowszechnienie – dla „Nowenny do Matki Boskiej Kołomyjskiej” wraz z błogosławieństwem dla odmawiających. Nowenna ta jest odmawiana każdej środy w Kołomyi. W archiwum parafii w Skomielnej Czarnej składane są świadectwa otrzymanych łask za wstawiennictwem MB Kołomyjskiej (wzór świadectwa opracowany w latach 90. przez o. Bogusława, został uzupełniony przez OOK „Pokucie” i po akceptacji o. Proboszcza udostępniony na stronie www.kolomyja.net/historia/kult MBK).

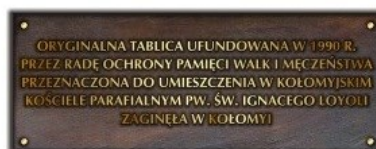
Przejawem kultu do MB Kołomyjskiej jest uwiecznienie jej wizerunku, nie tylko na obrazkach i obrazach, ale i na sztandarach: wojskowym, który otrzymał kołomyjski 49 Pułk Piechoty z rąk marszałka Józefa Piłsudskiego w 1922 (zaginiony podczas walk wrześniowych w 1939), stowarzyszenia Związku Podhalań Oddziału Górali Kliszczackich w 2016 i Ogólnopolskiego Oddziału Kołomyjan „Pokucie” w 2021. Ten ostatni z inicjatywy i autorstwa niżej wymienionych prezesów, ufundowany przez kołomyjan z OOK „Pokucie” z okazji jubileuszu 30-lecia założenia oddziału, ukazuje wizerunek MB Kołomyjskiej sprzed 1939, wyhaftowany przez Mniszki Klaryski od Wiecznej Adoracji z Ząbkowic Śląskich. Symbolizuje utraconą przez naszych przodków „małą ojczyznę” i zostanie przekazany kolejnemu pokoleniu celem kultywowania tradycji patriotycznych, kresowych i religijnych.

Świadectwem otrzymanych łask jest tablica dziękczynna umieszczona w kościele w Skomielnej Czarnej i ufundowana przez kołomyjan 1989 o treści:

Tablice pamiątkowe związane z Kołomyją w kościele oo. Kapucynów w Skomielnej Czarnej, fot. o. Adam Sroka

Także liczne tablice pamiątkowe o wdzięczności wiernych, wśród nich poświęcone Petroneli Kossowskiej, która przewiozła obraz w 1946, fundacji rodziny w 1993, Ojcowi Piotrowi Paluchowi, budowniczemu kościoła i kustoszowi sanktuarium MB z Kołomyi (1993), prezydentowi Ryszardowi Kaczorowskiemu, który był gościem honorowym obchodów 50-lecia parafii (2011), dziękczynna w stulecie odzyskanej niepodległości (2018), ufundowane przez parafian. Świątynia w Skomielnej Czarnej będzie w przyszłości jedynym miejscem, gdzie potomkowie kołomyjan z różnych stron kraju będą mogli się spotkać na wspólnej modlitwie w intencji swych przodków, dlatego wiceprezes oddziału Bożena Krupska, architekt, wystąpiła z inicjatywą by umieścić tu tablicę memoratywną poświęconą kołomyjanom i Pokucianom. Za zgodą o. proboszcza Adama Sroki w 30 rocznicę powołania OOK „Pokucie” w 2021 odsłonięto mosiężną tablicę o treści:

Tablica pamiątkowa poświęcona kołomyjanom i Pokucianom, ufundowana przez członków OOK „Pokucie” i Oddziały Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu i Krakowie, fot. Zbigniew Saganowski 2021

Tekst uzupełnia cytaty z III części „Dziadów” A. Mickiewicza: „Jeśli zapomnę o Nich, Ty, Boże na niebie, zapomnij o mnie.”, kolorowy herb Kołomyi oraz fundatorzy, którymi są Oddziały Instytutu Pamięci Narodowej we Wrocławiu i Krakowie oraz członkowie OOK „Pokucie” przy TMLiKPW we Wrocławiu. Głównym realizatorem obchodów 30-lecia oddziału, w tym wykonania sztandaru i tablicy, został prezes Ryszard Saczyński, inżynier elektryk. Tablicę wykonali Agnieszka i Krzysztof Nowakowie z odlewni MaNk w Kicinie w Wielkopolsce według projektu obojga prezesów OOK „Pokucie”⁹.

Dzisiaj obraz Matki Boskiej Kołomyjskiej, wędrujący za wiernymi, i trzykrotnie uratowany od zagłady (ok. 1692, 1833 i 1946), cieszy się czcią wiernych i otacza swą opieką nie tylko kołomyjan, ale i miejscową ludność – Górali Kliszczackich, oraz licznie przybywających pielgrzymów z różnych stron Polski. Miejmy nadzieję, że wkrótce spotkamy się w nowym diecezjalnym sanktuarium maryjnym MB Kołomyjskiej w Skomielnej Czarnej.

Apel Pamięci kołomyjan i Pokucian przed kościołem w Skomielnej Czarnej przy udziale wojskowej asysty honorowej z 6 Brygady Powietrzno-desantowej im. gen. bryg. St. Sosabowskiego z Garnizonu Kraków, fot. Damian Cywiński 2021

¹ Ryszard Brykowski, *Legenda i dzieje cudownego obrazu Matki Bożej Kołomyjsko-Pokuckiej*, Warszawa 2012, s. 15-17. Tu zacytowano notatkę ks. dr. Michała Białowąsa, ostatniego administratora parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Kołomyi, dołączoną do obrazu 2 kwietnia 1946 r.

² X. Sadok Barącz, *Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce*, t. 2, Lwów 1861, s. 437-438.

Data założenia kościoła i klasztoru oo. Dominikanów

³ Ks. Józef Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku*, Lublin 1986, s. 239-242. Informacja o sanktuarium maryjnym w Kołomyi.

⁴ Leopold Wajgel, *Rys miasta Kołomyi*, Kołomyja 1877, s. 21. Spalenie świątyni i obrazu.

⁵ Ryszard Brykowski, *Legenda i dzieje cudownego obrazu Matki Bożej Kołomyjsko-Pokuckiej*, Warszawa 2012, s. 45-49.

⁶ Ludwik Finkel, *St. Jabłonowskiego Dyaryusz napadu tatarskiego*, „Kwartalnik Historyczny” R IV, Lwów 1890, s. 287-290; X. Sadok Barącz, *Cudowne obrazy Matki Najświętszej w Polsce*, Lwów 1891, s. 113. Lustracja z 1740, zniesienie kościoła i klasztoru oo. Dominikanów i przeniesienie obrazu do kościoła parafialnego; Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. W. Stefanyka. Oddział Rękopisów. Zespół (fond) 141 (Zbiór Aleksandra Czołowskiego - Dział I), digitalizacja w Bibliotece im. Ossolińskich we Wrocławiu, sygnatura: DE-2531, sygnatura oryginału: 47, *Akta dominikanów na Rusi, Podolu i Ukrainie XVII-XIX w.*, *Inwentarz kościoła kołomyjskiego Księża Dominikanów pw. Bożego Ciała z roku 1748*, rękopis s. 155, 159-163. Opis obrazu, wotów.

⁷ Ks. Alojzy Fridrich, *Historye cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, Kraków 1904, s. 211.

⁸ Inwentarz kościelny parafii obrz. łac. w Kołomyi, 25.02.1938, s.1-3. Opis obrazu i wotów.

⁹ Imprimatur abp. Mariana Jaworskiego i Nowenna do Matki Boskiej Kołomyjskiej, „Gazeta Kołomyjska” 1995, nr 2(8); Bożena Krupska, *30 lat Ogólnopolskiego Oddziału Kołomyjan „Pokucie” Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich we Wrocławiu 1991-2021*, Wrocław 2021, s. 12-18, 23-29.